

BRALNA ZNAČKA KOT EDINSTVENA MOŽNOST IN POMEMBEN POGOJ ZA ORGANIZIRAN DVIG BRALNE KULTURE V USMERJENEM IZOBRAŽEVANJU*

Bralna kultura v vsem svojem pomenu je širok pojem, za naš tokratni namen prerazsežen, zato mu moramo kar na začetku obseg ustrezno omejiti in področje mišljene dejavnosti ožje opredeliti. S tem pa se bomo, se zdi, samo približali precej običajnemu pojmovanju bralne kulture. V mislih nam bo torej bralno sprejemanje in čisto posebno učinkovanje tistih besednih stvaritev, ki so oblikovane z umetniško težnjo, se pravi leposlovnih književnih del, ob strani pa puščamo poučna in informativna.

V skladu s takšno zamejitvijo pojma bralne kulture bomo tudi pod bralno vzgojo kot potjo do nje določno razumeli eno od smeri estetske vzgoje. Seveda pa je le-ta, kakor vemo, zmeraj večvalentna. Z njo sta namreč tesno spojeni in prepleteni tako moralna kot intelektualna vzgoja hkrati z izobraževalno sestavino ter njenimi učinki. Ob uresničevanju estetske vzgoje in izobraževanja se vključuje in razvija tudi vrsta razumskih funkcij, predvsem pa estetske vsebine zbujajo, bogatijo in utrjujejo človekova etična čustva ter moralne lastnosti.

Potemtakem poteka tudi bralno kultiviranje v znamenju klasičnega triptiha pedagoških smotrov: materialnoizobrazbenega, formalnoizobrazbenega ali funkcionalnega in vzgojnega ali vrednostnega. Zadnji je po vplivu na uživalca literature gotovo da najpomembnejši in najmočnejši. Prvobitnim človekovim umetniškodoživljaljskim potrebam pa se pri srečevanju z lepo književnostjo seveda lahko iz lastnega ali načrtno privzgojenega zanimanja v manjši ali večji meri pridružijo še posebni, umetniškoraziskovalni nagibi, ko stopi v ospredje vprašanje oblikovanosti umetniškega sporočila.

Vse nakazane smotre najdemo kot naloge predmeta slovenski jezik in književnost navedene tudi v novem učnem načrtu skupne vzgojno-izobrazbene osnove v usmerjenem izobraževanju (1979), torej za prvi dve leti poklicnega šolanja. Zastavljeni so z našega splošnega načelnega družbenopolitičnega izhodišča, zagotoviti mladini v učno-vzgojnem procesu možnosti za vsestranski razvoj osebnosti v duhu samoupravnega socializma. Omembe vredno je, da obsegajo ti smotri pomemben del — kar polovico — od vseh predvidenih pri predmetu slovenščina, zapisani pa so seveda v skopem, suho stvarnem shematskem slogu uradnih pedagoških dokumentov. Glasijo se tako:

* Referat na IX. kongresu Zveze slavističnih društev Jugoslavije oktobra 1979 na Bledu.

— Učenci se usposabljaajo za estetsko doživljanje ter za razumevanje in vrednotenje pomembnih del iz slovenske književnosti, iz književnosti narodov in narodnosti SFRJ in iz svetovne književnosti;

— si razvijajo mišljenje in čustvovanje;

— si oblikujejo odnos do kulturnih vrednot, posebno do knjige;

— se navajajo na samostojno trajno ... slovstveno izobraževanje;

— si uzaveščajajo odnos do ... besedne umetnosti.

Poudarjeno je torej usposabljanje, razvijanje, uzaveščanje, navajanje na ... Mogoče si bomo kdaj med učno-vzgojnimi smernicami le upali zapisati tudi še enega od prvinskih namenov besedne umetnosti — tega namreč, da naj mlademu človeku nudi estetski užitek.

V slogu mladostnega žara in osebnega doživetja prevzetega mladega bralca pa lahko zazvenijo gornje pedagoške postavke zelo čustveno in miselno vzneseno:

»Knjiga se mi zdi kakor nov svet v našem vsakdanjiku. In kaj je lepšega, kakor da človek živi polno, zavedajoč se sebe in drugih in ve, da diha, čuti, se veseli, pa tudi joče. Knjiga me je učila tudi živeti, ne živeti tjavdan, temveč pokončno, sončno in bogato. In ravno zategadelj, ker vnaša sončnost, globino in resnico v naše bivanje, je zame knjiga skorajda svetinja, ki jo spoštujem, saj vem, da se za njo skriva človek, ki je položil svoje srce, svoje znanje vanjo.

Do neke mere je gotovo res, da se od knjig in branja ne da živeti, še bolj res pa je, da se brez knjig živeti sploh ne da, da enostavno ne moreš mimo te zakladnice, ki te kliče in vabi s svojo razsežnostjo, globino, enkratnostjo misli, z resnico in toploto. Knjiga mi je razodela človeka z vso raznolikostjo duševnosti ... razodela mi je svet ... Prav zaradi tega me je tudi zmerom z nekakšno magično silo vabila, da sem obirala njene plodove, se ohranjala in rastla z njeno pomočjo.«

Tako izpovedno prežeto je označila svoj odnos do knjige gimnazijka. (Alenka Čretnik, gl. zbornik *10 let Prežihove bralne značke*, str. 70.)

Strokovnjak za književnost pa je utemeljitev, zakaj beremo leposlovna dela in kakšna je njihova družbena vloga, strnil v naslednje misli:

Niti najsrečnejši človek ne more osebno v resničnosti doživeti takšnega življenjskega obilja, kot ga najde v umetniškem doživetju književnega dela. Močno književno delo dodaja posamičnemu ozko zamejenemu življenju tolikšno življenjsko obilje, mu odgovarja na najgloblja vprašanja o človekovi usodi, kot tega ne more doseči niti ena človekova dejavnost. Zaradi tega ni prave kulture brez književne kulture, ne more biti prave vzgoje mladine brez pridobivanja književne izobraženosti. (Po Zdenku Škrebu, gl. zbornik *Uvod u književnost*, Zagreb 1969, str. 20.)

Tako smo na kratko pregledali smotre bralne kulture in vzgoje v naznačenem smislu s stališča človekove osebne kot tudi družbene potrebe.

Sodobna pedagogika poudarja za estetsko vzgojo in izobraževanje tri temeljne postavke:

— da obstaja organska posameznikova in družbena potreba po estetskem oblikovanju življenja in po estetski kulturi,

— da so možnosti za razvoj in oblikovanje estetskega smisla v vsakem človeku in ne samo v izbrancih,

— da pa razvoj estetskih sposobnosti ne poteka sam od sebe in sta zato potrebna načrtna skrb ter sistematično prizadevanje, kar posebej obvezuje ustanove, kjer je vzgojno delo zasnovano najbolj organizirano, to je šole vseh vrst, in da se možnosti širijo zlasti z razvijanjem prostovoljnih dejavnosti učencev.

(Prim. *Enciklopedijski rječnik pedagogije*, str. 234, in *Pedagogika I*, str. 542 sl., 580.)

Za bralno vzgojo mladine kot vejo estetske vzgoje lahko s poudarkom rečemo, da smo v Sloveniji poleg tradicionalnih rednih obveznih šolskih oblik razvili in uveljavili poseben in učinkovit sistem širšega načrtnega delovanja, ki po zamisli in izvedbi dodobra ustreza zgoraj navedenim osnovnim postulatam. To je naše znano **tekmovanje za bralno značko** ali kratko **bralna značka**, ki je prav to jesen stopila v svoje dvajseto akcijsko leto. Gre za širokopotezno zastavljeno in bujno razvejano gibanje z zanimivim svojevrstnim dvojnim značajem organizacijskega modela: z neposredno operativno bazo v okviru šolskega sistema učno-vzgojnega dela po eni strani in z obliko samostojne področne zasnovanosti posameznih bralnih značk po drugi. Vključitev akcije med interesne prostovoljne dejavnosti učencev na šolah naj zagotovi čimvečji uspeh pri pritegovanju mladih bralcev in pri delu z njimi, področna organiziranost s posebnimi odbori in zbori sodelavcev pa ohranja značkam samosvoj, »nešolski« značaj in jim omogoča plodnejšo samoupravno povezanost s širšim družbenim okoljem ter tudi medsebojno v okviru vse Slovenije.

Letni potek tekmovanj za bralno značko je v osnovi tak: razglasitev začetka z objavo bralnih programov, pogojev in zahtev, pridobivanje učencev za udeležbo, organizirani skupinski pogovori o prebranih delih (v prostem času) in sklepna slovesna podelitev bralnih značk ter knjižnih in spominskih priznanj. Programi, ki jih ponudimo mladini, so sestavljeni iz kvalitetnih del predvsem sodobnih slovenskih in drugih jugoslovanskih pisateljev in pesnikov in omogočajo deloma tudi izbiranje.

Akcija za zbujanje bralnega interesa pri mladini je bila sprožena ob samem začetku reformiranega obveznega šolanja in zares v duhu novega pedagoškega ozračja. Ker je bila spočeta v rodni deželici Prežihovega Voranca in po nekem naključju ravno ob desetletnici pisateljeve smrti, je naravno, da je naša prva bralna značka dobila ime po tem velikem ustvarjalcu-revolucionarju.

V dvajsetletnem trajanju tega vseskozi smotrno razvijajočega se kulturnovzgojnega prizadevanja lahko ugotovimo dve razvojni obdobji:

— **Prvo desetletje** od 1960 do 1970 je »mobilizacijsko« obdobje, čas ozemeljskega širjenja bralne značke in organizacijskega izgrajevanja. V teh letih uveljavljanja se je gibanje razširilo iz treh začetnih in v tem smislu pobudniških koroških občin (Ravne, Slovenj Gradec, Radlje; v dravograjski je tekmovanje zaživel pozneje) na celotno Slovenijo in po zgledu Prežihove značke se je rodilo čez dvajset področnih bralnih značk, poimenovanih po slovenskih pesnikih in pisateljih. Obenem je to čas pionirskega ustvarjanja potrebne materialne osnove za bralno akcijo, kronan z izidom prvih sto knjig posebne zbirke *Moja knjižnica*.

Pregled glavnega dogajanja v prvem desetletju je skušal zajeti svojevrsten zbornik z naslovom *10 let Prežihove bralne značke* (Mladinska knjiga 1970, uredil L. Suhodolčan), manifestativno pa ga je zaključil množičen shod s kulturnim sporedom v Prežihovih Kotljah junija 1970.

— **Drugo desetletje** od 1970 do 1980 je obdobje utrjevanja pozicij bralnega gibanja v zavesti naše skupnosti in čas vidnejšega družbenega potrjevanja pomena ter dosežkov tekmovanja za bralno značko z vsemi spremljevalnimi dejavnostmi. Priznanja Zvezi bralnih značk Slovenije si sledijo tako: leta 1974 listina Zmajevih otroških iger iz Novega Sada, 1975 kipec Franceta Bevka za ložbe Mladinska knjiga, 1977 odličje Svobode z zlatim listom Zveze kulturnih organizacij Slovenije in istega leta plaketa Zveze prijateljev mladine.

Obenem je to obdobje prodora ideje bralne značke čez meje SR Slovenije. Najprej med zamejske rojake v Italiji na Tržaškem (žal pa še ne na Goriškem), zatem med Korošce v Avstriji in prav za dvajsetletnico še med porabske Slovence na Madžarskem, tako da se je znački posrečilo zajeti vse naše narodnostno ozemlje, zakoreninjanje pa se tudi med zdomskimi rojaki v raznih evropskih državah. Bralna značka je postala del slovenske kulturne in narodne zavesti in je svojo življenjsko silo potrdila nadvse prepričljivo. Poleg tega je njen uspeh spodbudil zgledovanje še v nekaterih drugih naših republikah.

Število značk se je ustalilo; kot petindvajseta se je pridružila madžarska (imenovana po Ferencu Mórá) na dvojezičnem ozemlju v Prekmurju, nastala pa je tudi posebna mladinska značka (Borisa Kidriča) za družboslovno literaturo.

Usmerjevalna dejavnost Zveze bralnih značk se je v tem času izpopolnila z začetkom izdajanja informativnih brošur z nasveti in navodili za izvedbo tekmovanja (*Bralne značke danes*, 1976; *Bralne značke v osemnajstem letu*, 1978).

Rezultate in izkušnje dvajsetletnega dela množice izjemno požrtvovalnih organizatorjev, mentorjev in podpornikov bralne akcije med mladino je na kratko mogoče podati samo v skopem sintetičnem orisu. Dragocena spoznanja so tako številna in raznovrstna, da jih bom lahko le povzel ali nakazal.

Faktor povečanja števila tekmovalcev je dosegel edinstveno velikost tisoč. Konkretno povedano — na mesto 120 organiziranih mladih bralcev v prvem letu značke jih stopi zdaj v enem letu 120.000, kar je več kot polovica vseh naših šolskih obveznikov. Magično mejo sto tisoč smo presegli že trikrat zapored in mislim, da se bo prav za dvajsetletnico število vseh udeležb v bralni akciji zaokrožilo na milijon. Posebne pozornosti je vreden podatek, da se je učiteljem in vzgojiteljem posrečilo pritegniti tudi mladino, ki je kakorkoli prizadeta, telesno, duševno ali osebnostno razvojno (vzgojno).

Upravičeno se lahko vprašujemo, kateri so odločilni vzroki za takó epohalno rast tekmovanja za bralno značko in za tolikšne količinske dosežke. Namesto navajanja bolj ali manj podprtih razlogov bom raje opozoril na nekatere izkristalizirane stalnice v naši akciji, ki se morejo razumeti tudi kot odgovori. Te uveljavljene značilnosti so: prostovoljnost udeležbe, duh kolektivnosti in pripadnostna zavest, motivacijske organizacijske oblike z značko kot pomembnim povezovalnim simbolom, stopenjska zasnovanost po starosti z nerazvrščajočo tekmovalnostjo, širina možnosti in odprtost za pobude. Posebej glede na načrtovalce in izvajalce akcij pa zraven še: poklicna zavest kulturnovzgojnega poslanstva, iz nje izvirajoča estetska in idejna usmerjenost programske politike, ki še posebej vključuje dela s tematiko narodnoosvobodilnega boja, rast iz baze in plodna povezanost z družbenim okoljem ter visoka stopnja samoupravne organiziranosti z dosledno nehierarhičnostjo in neprofesionalnostjo.

Zato je tembolj razumljivo, kaj vse se je ob bralni znački razvilo in kulturno oplemenitilo naše življenje. Prikličimo si v spomin le važnejše sprožene

dejavnosti: srečanja s kulturnimi ustvarjalci in umetniškimi poustvarjalci, literarne ekskurzije, širokopotezne kulturne prireditve, proslave in manifestacije, besedno in likovno ustvarjalnost učencev, pomembne založniške in knjižnične akcije ter kulturnospomeniške akcije. Kot enkratni založniški primer naj omenim dve izjemni leposlovni zbirki Mladinske knjige, ki ju je rodila značka in sta v kratkem času dosegli naklado več milijonov izvodov: to sta temeljna zbirka *Moja knjižnica* in z anketiranjem tekmovalcev dobljena zbirka *zlatih knjig*. Pri slednji gre torej za neposreden vpliv mladih bralcev na programsko dejavnost.

V tej zvezi se mi misel ustavlja pri častnem priznanju Zveze bralnih značk in Mladinske knjige »*zlata knjiga*« (plaketa z diplomom), ki bi se moralo kot pomembno potrdilo in vodilo dosledneje uveljaviti. Pa ob neuspešnem prizadevanju za poseben knjižni klub mladih bralcev, ki bi jih naj zdaj vsaj nastali klub za odrasle (Svet knjige) načrtneje upošteval.

Silnice bralne značke učinkujejo torej v širokem polju, njihov vpliv se pokaže zdaj tu zdaj tam, kot npr. tudi v uspešni bralni akciji med odraslimi v radgonski občini ali v zbirki najlepših knjig po izbiri odraslih.

Kljub vsem zares velikim dosežkom dvajsetletnih prizadevanj za približanje dobre knjige mladini pa se nam poleg skrbi za nenehno kakovostno izpopolnjevanje delovnih oblik in programske politike kot zelo žgoč odkriva poseben problem: šibek odziv na bralno akcijo na šolah druge stopnje, kar je v tem trenutku gotovo središčni problem našega gibanja.

V minulem šolskem letu 1978/79 se je v poklicnih šolah, štiriletnih strokovnih šolah in v gimnazijah v Sloveniji izobraževalo čez 80.000 učencev, med tekmovalci za bralno značko pa jih je bilo samo kakih tisoč. Ali je po ustrezni primerjavi statističnih podatkov resnično mogoče soditi, da bralni interes pri srednješolcih tako strahovito skokoma upade in se nenaadoma pokaže v razmerju 1 : 20 glede na zanimanje v osnovni šoli? To se nam zdi preprosto nemogoče.

Pa tudi izsledki pedagoške raziskave o prostem času šolske mladine, ki jo je opravil leta 1974 Rudi Lešnik (gl. *Otrok in knjiga* 4, Maribor 1976), takšnega sklepanja niti malo ne dopuščajo. Iz anketnih odgovorov namreč izhaja, da je branje povesti in romanov — tako se je glasilo vprašanje — med 15. in 19. letom zelo priljubljeno, saj je s 47,5 % zavzelo med številnimi dejavnostmi v prostem času prvo mesto. Pri tem je poučno, da ni pri bralnem interesu pomembnih razlik niti glede na leta starosti v omenjenem razponu niti med dobrimi in slabimi učenci. Po drugi strani pa so nam v opozorilo sicer nekoliko pričakovani kazalci odnosa do knjige glede na socialno okolje in poklicno usmeritev. Najnižji interes je bil ugotovljen pri učencih v gospodarstvu, primerjalna factorska lestvica pa je takšna: učenci v gospodarstvu 1 (kot izhodišče) — osnovnošolci 1,23 (anketa leta 1970; gl. *Otrok in knjiga* 1, 1972) — učenci strokovnih šol 1,43 — gimnazijci 1,92. V prikazanem razmerju je za naš problem zanimivo še nekaj: da po teh sicer neistočasnih podatkih učenci strokovnih šol in gimnazijci z željo po branju celo občutno prekašajo osnovnošolce. Rudi Lešnik ugotavlja, da pride okoli 14. leta do drugega prelomnega obdobja v pozitivnem odnosu do knjige, ko mladi »že globlje obračajo pozornost vase in jih poleg socialnih začene zanimati psihološka vprašanja, odnosi med spoloma, нравna vprašanja, hkrati pa se že vneto spogledujejo z vzori, ki jih iščejo v življenju in v romanih« (*Otrok in knjiga* 4, str. 49).

Tu se nam zastavljata dve vprašanji. Prvo: Ali teh spontanih bralcev na srednjih šolah zares ni mogoče pridobiti za vključitev v načrtno »kolektivno« akcijo bralne značke, ki nudi kulturnovzgojno nedvomno širše in globlje možnosti kot le posamično priložnostno poseganje po knjigi? In drugo: Na kak način potem ogreti za branje tistih skoraj 40 % učencev s podeželja in blizu 20 % mestnih, ki sami od sebe nikoli ne najdejo poti do leposlovnegea dela?

Pritegniti moramo mnenju navedenega raziskovalca, »da je potrebno bralce vzgajati pravočasno in jih tudi vztrajno negovati, da se potreba po branju razvija in krepi, ne pa zaradi kakšnih drugih vplivov usahne ali poplitvi, da se zadovoljuje z manjvrednim branjem«. In nadalje, da se bo treba, če hočemo doseči višjo raven branja, »še močneje organizirati dovolj zgodaj, da bo knjiga ne samo dostopna vseh mladini, temveč potreba, ki jo bodo zadovoljevali radi ob vsaki ustrezni priložnosti, ko bi jih morebiti ogrožalo dolgočasje ali brezdelna praznina« v neugodnem socialnem okolju. (*Knjiga — zaželen prijateljica, Otrok in knjiga* 4, str. 52 in 53.) Mimogrede: resnično škoda, da anketni vprašalnik učencev srednjih in poklicnih šol ni povprašal o stališču do bralne značke.

Posamezni pedagoški delavci namreč že vrsto let radi načenjajo zdaj tu zdaj tam nekakšno »akademsko« debato, ali je tekmovanje za bralno značko na šolah druge stopnje primerna vzgojna oblika ali pa bi ga ti nekoliko starejši učenci odločno odklonili. V resnici za naše načelne dvomljivce dileme sploh ni, ker so vnaprej in nepreklicno prepričani, da je ljuba bralna značka lahko samo preprosta pionirska zadevščina, ki so ji mladostniki urastli (a kar — seveda — spet nikakor ne velja za vse bolj pospeševano navadno zbiranje vsakršnih značk...). In ko zagovarjajo svoje nazore s sklicevanjem na dejanske praznine, zamenjujejo posledice z vzroki. Pri tem vede ali nevede spregledujejo dvoje važnih dejstev: prvič — da smo prav takšne ugovore, da je bralna značka neprimerna, dolgo poslušali tudi za mestne osnovne šole nasproti podeželskim in smo jih morali zavračati, dokler jih ni sam razvoj značke v Mariboru in Ljubljani s tričetrtinsko udeležbo pošteno ovrigel; in drugič, da je vendarle tudi vrsta srednjih šol — zlasti še gimnazij — ki so bralni znački zaupale in zato dosegle lepe uspehe, večkrat prav zavidljive (npr. stiška gimnazija, nekaj časa kočevska; celjska, vseh dvajset let ravenska).

Zdi se mi potrebno opozoriti, da sta bili dve posebni stopnji bralne značke namenjeni poklicnim in srednjim šolam že od vsega začetka in da prvi statut ni predvideval nikakršnega ločevanja razen seveda programskega in glede zahtevnosti. Vse je bilo zastavljeno enotno — od odbora bralne značke pa do skupne manifestativne sklepne proslave. In tako je na nekaterih področjih tudi sedaj.

Drugod pa je bila naravna pot žal presekana in prišlo je do enostranskega razvoja z omejevanjem tekmovanj na osnovne šole. To je bila napaka, ki smo se je sicer zgodaj zavedeli in jo skušali odpraviti, nismo pa pri reševanju problema dovolj upoštevali nujnosti odločnega prehoda od načelnega razpravljanja v prakso, v načrtno in povezane akcije. Skratka — ker se nismo zadosti posvetili ustvarjanju pozitivnega razpoloženja na vseh frontah in nismo mobilizacijsko izkoristili posameznih vidnih uspehov, smo namesto aktivnih žarišč dobivali otočke, ki so nam tu in tam celo potonili. Moč premalo opaženih ali vase zaprtih zgledov namreč rada uplahne.

Položaj so gotovo oteževale tudi nekatere objektivne okoliščine. Društva prijateljev mladine, ki so marsikje z veliko vnemo prevzela pri bralni znački pobudo, so imela za svoje področje delo s pionirji, ne pa z mladino. Slavisti šol druge stopnje pogosto niso bili poklicno zadosti povezani in so bili po-

nekod tudi v podrejenem položaju ali se niso znali ustrezno uveljaviti. **Zavzetost posameznega učitelja je namreč za uspeh odločilna, to so potrdile izkušnje.** Posebno v večjih mestih s koncentracijo poklicnih in strokovnih šol je zaviralno učinkovala njihova raznolikost. Drugod je slonelo delo z bralno značko na enem samem človeku in z njegovim odhodom je zamrla še značka. Cokla so lahko bile premalo razvite srednješolske knjižnice in posledica je bil umik namesto boja za njihov razvoj z značko na praporu. Povrh je centralizirana pedagoška nadzorno-svetovalna služba posvečala bralnim akcijam vse manj pozornosti.

Tako smo nujno prišli do stanja, kakršno se zrcali iz besed ene izmed organizatork značke: »Mnogo mladih vztraja pri tekmovanju za bralno značko osemkrat neprekinjeno od 1. do 8. razreda. Marsikateri bi želel nadaljevati v srednji šoli, a žal se v teh šolah ta oblika branja še ni dovolj razvila.« (Zvonka Jedlovčnik, *Obzorja*, Metalurgova kulturna priloga, Slov. Bistrica 1978). Dodajmo, da so v tej občini v Cankarjevem letu zase našli rešitev: njihova poklicna kovinarska in lesna šola je pri prvem tekmovanju pritegnila sicer le 12 mladincev, pri drugem pa že 38. Učenec zadnjega letnika je svoje sodelovanje utemeljil tako: »Letos tekmujem za bralno značko devetič. Za branje in tekmovanje sem se odločil skupaj s svojimi sošolci, ki prav tako radi segajo po dobri in lepi knjigi. Ob tem pa se ne zmenimo za posmeh nekaterih, češ da v poklicni šoli branje ni več potrebno. Iz izkušenj vem, da je za nas mlade knjiga čudovita prijateljica, učiteljica in vzgojiteljica.« (Vladimir Ganzitti, om. *Obzorja* 1978. — Pripomba: mladi kovinar si je zaradi takšne kulturne usmerjenosti po vstopu v tovarno pridobil ugled tudi med svojimi novimi sodelavci, kakor je poročala delegatka bralne značke na zboru novembra 1979 v Ljubljani.)

Nepretrganost organiziranega prostovoljnega branja je torej ob resni volji mogoče ohraniti. Pri tem ne mislimo na priložnostne, bolj manifestativne udeležbe posameznih šol, s katerimi so ponekod jubilejno počastili na primer Cankarjev spomin, temveč na zrele odločitve iz lastne pobude in s trajnejšo veljavo, kot je bila na primer vključitev celjske gimnazije: v letošnjem dvanajstem letu rednih tekmovanj bo njihov letopis zabeležil že blizu tisoč uspešnih udeležb skupno in marsikateri učenec sodeluje v vsakem razredu. Če bi študijsko obdelali in osvetlili vsa takšna prizadevanja na naših srednjih in poklicnih šolah, bi se izkazalo, da je bralna značka tudi na tej stopnji potrjena možnost in pomemben pogoj za uspeh plodnejše književne vzgoje, kljub temu da še ni množičen pojav. Videti je treba bistvo in pravočasno spoznati ovire, da bi jih lahko obvladali.

Predvsem pa to: zavedati se moramo, da je prav sedanji trenutek odločilen in da smo v tem smislu na prelomnici. Čas bližnje korenite preosnove šolskega sistema usmerjenega izobraževanja z dvoletno skupno programsko osnovo je za našo akcijo resnično ugoden tako v pedagoškem kot družbenopolitičnem pogledu. Samo — biti moramo osveščeni, pripravljeni psihološko, moralno in organizacijsko. S preroki čakanja na umirjeni tek reformiranega šolanja bi ostali na bregu. Z zagovorniki vsakršnih individualističnih oblik ne bomo prodrli v širino in ustvarili tradicije. Z vso resnostjo, odgovornostjo in vnemo moramo začeti ustvarjati akcijska jedra in jih načrtno povezovati v trdno mrežo. Edina realno kvalificirana subjektivna sila, ki je ta trenutek sposobna prevzeti zahtevno pobudniško, načrtovalno in usklajevalno nalogo, je naše republiško **Slavištično društvo** skupaj z društvi po posameznih področjih Slovenije. Na pomoč bodo seveda morali priskočiti številni drugi — od Zveze bralnih značk, Zveze kulturnih organizacij, kulturnih in izobraževalnih skupnosti, mladinske orga-

nizacije, šolskih vodstev in samoupravnih organov, zavoda za šolstvo itn. do vsakogar, ki mu je resnično za zdrav kulturni razvoj naše mladine.

Delovna telesa in komisije od osrednjih do področnih čaka temeljit pretres mnogih vprašanj, o katerih smo sicer že večkrat razpravljali in o katerih pre-mišlja ali jih nakazuje tudi Marjana Kobe v svojem referatu *Pogledi na tek-movanje za bralne značke na šolah druge stopnje*, objavljenem v mariborski re-viji *Otrok in knjiga* 6 leta 1977 (vprašanje književnosti za mladostnika, ustre-znih zbirk, odzivnosti mladih idr.). Pri tem delu bo lahko v dobrodošlo pomoč razvid uveljavljenih oblik, uspešnih prijemov in dobrih rešitev dvajsetletne tra-dicije, pa naj gre za vsebinska, estetska, idejna ali založniška vprašanja bralnih programov, za način pogovorov o knjigah, za čimbolj tvorno vključevanje mladih v soodločanje pri številnih zadevah, za poživljeno vlogo šolskih knjižnic ali kaj drugega. Vendar: moramo se varovati gledanja, kakor da so za uveljavitev bral-ne akcije med osnovnošolci bile že vnaprej znane vse postavke in bili izpolnjeni vsi glavni pogoji, medtem ko naj bi bilo stanje na naslednji stopnji povsem raz-lično. Tak pristop k vprašanjem in problemom ni ustrezen, ker v resnici pre-mika izhodišča. Navsezadnje bo umestno pregledati tudi, koliko se kandidati za učitelje materinščine med svojim študijskim usposabljanjem srečajo in sezna-nijo s to problematiko in kaj se da storiti.

Začetek tretjega desetletja bralne značke v Sloveniji naj bi bil torej za-znamovan z resnimi skupnimi prizadevanji za načrten dvig bralne kulture v srednjem usmerjenem izobraževanju, pot pa naj nam kaže bralna značka, pojav, ki je zanimiv in izjemen v pedagoškem, psihološkem, kulturnem in sociolo-škem pogledu.

Zusammenfassung

Der Beitrag aktualisiert das Bedürfnis nach einem planvollen Aufschwung der Lesekultur unter der Jugend auf der Stufe der Berufs- und Mittelschulen und zeigt begründet das Leseabzeichen als die motiviert einzigartige, aber leider zurück-gesetzte Möglichkeit.

Der Wettbewerb um das Leseabzeichen ist eine besondere, nach Altersstufen organisierte Form des Angewöhnens an das Buch und der literarischästhetischen Erziehung der Jugend, die durch folgende Haupteigenheiten charakterisiert wird: Freiwilligkeit der Beteiligung im Geiste des Kollektivismus und ohne Erfolgsabstufun-gen, Führung durch einen Mentor, ausgewählte Programme aus der gegenwärtigen Literatur, Gespräche über die Werke und feierliche Verteilung der Leseabzeichen sowie der Bücher- oder anderer Zuerkennungen.

Die Aktion bereichern noch Begleittätigkeiten wie Begegnungen mit Schrift-stellern, Kulturveranstaltungen, literarische Exkursionen und anderes, aber ihre einflussreiche Kraft kommt auch im breiteren gesellschaftlichen Lebenskreis zur Geltung, so in der Verlagstätigkeit (Anregung zu neuen Sammlungen mit hohen Auf-lagen), in den Bibliotheken (Bereicherung der Bücherbestände) und sogar in der Errichtung von kulturellen Gedenkstätten, was dem Leseabzeichen den Charakter einer bedeutungsvollen kulturellen Bewegung verleiht.

Das erste Leseabzeichen, nach Prežihov Voranc genannt, wurde im Jahre 1960/61 auf den Schulen in den Gemeinden Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec und Radlje ins Leben gerufen. Nach seinem Vorbild entstanden in den folgenden Jahren zahl-reiche Leseabzeichen mit dem Namen der einheimischen Dichter und Schriftsteller in der ganzen Sozialistischen Republik Slowenien. In seinem zweiten Jahrzehnt hat es sich in dem kulturellen und nationalen Bewusstsein befestigt und verbreitete sich auch unter die Slowenen ausserhalb der Mutterheimat. Das Zahlwachstum der mit

diesem Symbol verbundenen jungen Leser war aussergewöhnlich und es nehmen jetzt jährlich schon über 120.000 (mehr als die Hälfte der Schulpflichtigen) daran teil, die Summe aller Teilnehmer in den zwanzig Jahren aber nähert sich einer Million.

Im zweiten Teil des Beitrages setzt der Autor besonders das Problem der kargen Verbreitung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen trotz dem festgestellten Interesse der Jugend aus. Beim Andeuten einiger objektiven und subjektiven Ursachen für die unbefriedigende Lage weist er die Meinung ab, dass die Motivierung mit dem Leseabzeichen auf dieser Stufe unangemessen sei, und macht auf die Erfolge einiger Gymnasien bei der Erziehung bewusster Leser aufmerksam. Zuletzt betont der Autor das entscheidende Moment der gegenwärtigen Umformung des Berufs- und Mittelschulwesens zu einer einheitlich entworfenen gerichteten Bildung für die planmässige Einführung des Leseabzeichens auch für diese Jugend, damit sie in der Möglichkeit einer umfangreicheren kulturellen Beteiligung und Formung nicht beeinträchtigt wäre. Als bedeutende Anreger und fachliche Berater bei der Organisation von Wettbewerben müssten sich dieser Tätigkeit vor allem die slavistischen Vereine anschliessen.

Im dritten Teil des Beitrages wird die Frage der Verbreitung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen behandelt. Der Autor weist auf die Schwierigkeiten hin, die bei der Einführung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen bestehen. Er betont, dass die Einführung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen eine wichtige Aufgabe ist, die nicht nur die Schüler, sondern auch die Lehrer und die Eltern betreffen. Er weist auf die Notwendigkeit hin, die Lehrer für die Einführung des Leseabzeichens zu motivieren und zu unterstützen. Er schlägt vor, dass die Lehrer die Schüler für die Lektüre von Büchern interessieren und sie dazu ermutigen. Er betont, dass die Eltern eine wichtige Rolle bei der Einführung des Leseabzeichens spielen und dass sie ihre Kinder dazu ermutigen sollten, Bücher zu lesen.

Im vierten Teil des Beitrages wird die Frage der Verbreitung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen behandelt. Der Autor weist auf die Schwierigkeiten hin, die bei der Einführung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen bestehen. Er betont, dass die Einführung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen eine wichtige Aufgabe ist, die nicht nur die Schüler, sondern auch die Lehrer und die Eltern betreffen. Er weist auf die Notwendigkeit hin, die Lehrer für die Einführung des Leseabzeichens zu motivieren und zu unterstützen. Er schlägt vor, dass die Lehrer die Schüler für die Lektüre von Büchern interessieren und sie dazu ermutigen. Er betont, dass die Eltern eine wichtige Rolle bei der Einführung des Leseabzeichens spielen und dass sie ihre Kinder dazu ermutigen sollten, Bücher zu lesen.

Im fünften Teil des Beitrages wird die Frage der Verbreitung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen behandelt. Der Autor weist auf die Schwierigkeiten hin, die bei der Einführung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen bestehen. Er betont, dass die Einführung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen eine wichtige Aufgabe ist, die nicht nur die Schüler, sondern auch die Lehrer und die Eltern betreffen. Er weist auf die Notwendigkeit hin, die Lehrer für die Einführung des Leseabzeichens zu motivieren und zu unterstützen. Er schlägt vor, dass die Lehrer die Schüler für die Lektüre von Büchern interessieren und sie dazu ermutigen. Er betont, dass die Eltern eine wichtige Rolle bei der Einführung des Leseabzeichens spielen und dass sie ihre Kinder dazu ermutigen sollten, Bücher zu lesen.

Im sechsten Teil des Beitrages wird die Frage der Verbreitung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen behandelt. Der Autor weist auf die Schwierigkeiten hin, die bei der Einführung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen bestehen. Er betont, dass die Einführung des Leseabzeichens auf den Mittelschulen eine wichtige Aufgabe ist, die nicht nur die Schüler, sondern auch die Lehrer und die Eltern betreffen. Er weist auf die Notwendigkeit hin, die Lehrer für die Einführung des Leseabzeichens zu motivieren und zu unterstützen. Er schlägt vor, dass die Lehrer die Schüler für die Lektüre von Büchern interessieren und sie dazu ermutigen. Er betont, dass die Eltern eine wichtige Rolle bei der Einführung des Leseabzeichens spielen und dass sie ihre Kinder dazu ermutigen sollten, Bücher zu lesen.